

ISSN 3093-3641

TẠP CHÍ **DÂN TỘC HỌC** VÀ **TÔN GIÁO HỌC**

Số 02 (02), 2025

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC VÀ TÔN GIÁO HỌC

Số 02 (02), 2025

Giấy phép số 120/GP-BVHTTDL, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch cấp ngày 05/9/2025
Bìa: Duy Hải. Chế bản và in tại Phòng In - Phát hành, Viện Thông tin Khoa học xã hội
Phát hành qua mạng lưới Bưu điện Việt Nam - Mã ấn phẩm C634; Hotline: 1800.585855

Giá: 45.000đ

VIỆN DÂN TỘC HỌC VÀ TÔN GIÁO HỌC
VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC VÀ TÔN GIÁO HỌC

TỔNG BIÊN TẬP

Nguyễn Thị Quế Hương

PHÓ TỔNG BIÊN TẬP

Hoàng Phương Mai

HỘI ĐỒNG BIÊN TẬP

PGS.TS. Nguyễn Văn Minh	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Chủ tịch Hội đồng
TS. Nguyễn Thị Quế Hương	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Phó Chủ tịch HĐ
PGS.TS. Nguyễn Thị Thanh Bình	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Hoàng Văn Chung	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
PGS.TS. Nguyễn Hồng Dương	Viện Trần Nhân Tông	Ủy viên
TS. Ngô Quốc Đông	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Nguyễn Thắm Thu Hà	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
GS.TS. Đỗ Quang Hưng	Đại học Khoa học Xã hội & Nhân văn	Ủy viên
TS. Nguyễn Ngọc Mai	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Hoàng Phương Mai	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Bùi Thị Bích Lan	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Nguyễn Công Thảo	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Trần Hồng Thu	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
PGS.TS. Vương Xuân Tinh	Hội Dân tộc học và Nhân học Việt Nam	Ủy viên
PGS. TS. Chu Văn Tuấn	Viện Xã hội học và Tâm lý học	Ủy viên

TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ

Tầng 9, Tòa nhà A, Số 1, phố Liễu Giai, phường Ngọc Hà, thành phố Hà Nội

Điện thoại: (+84) 0962017858

Email: tapchidthvatgh@gmail.com

Website: <http://iars.vass.gov.vn>

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC VÀ TÔN GIÁO HỌC

TỔNG BIÊN TẬP

Nguyễn Thị Quế Hương

PHÓ TỔNG BIÊN TẬP

Hoàng Phương Mai

HỘI ĐỒNG BIÊN TẬP

PGS.TS. Nguyễn Văn Minh	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Chủ tịch Hội đồng
TS. Nguyễn Thị Quế Hương	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Phó Chủ tịch HĐ
PGS.TS. Nguyễn Thị Thanh Bình	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Hoàng Văn Chung	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
PGS.TS. Nguyễn Hồng Dương	Viện Trần Nhân Tông	Ủy viên
TS. Ngô Quốc Đông	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Nguyễn Thảm Thu Hà	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
GS.TS. Đỗ Quang Hưng	Đại học Khoa học Xã hội & Nhân văn	Ủy viên
TS. Nguyễn Ngọc Mai	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Hoàng Phương Mai	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Bùi Thị Bích Lan	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Nguyễn Công Thảo	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
TS. Trần Hồng Thu	Viện Dân tộc học và Tôn giáo học	Ủy viên
PGS.TS. Vương Xuân Tình	Hội Dân tộc học và Nhân học Việt Nam	Ủy viên
PGS. TS. Chu Văn Tuấn	Viện Xã hội học và Tâm lý học	Ủy viên

TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ

Tầng 9, Tòa nhà A, Số 1, phố Liễu Giai, phường Ngọc Hà, thành phố Hà Nội

Điện thoại: (+84) 0962017858

Email: tapchidthvatgh@gmail.com

Website: <http://iars.vass.gov.vn>

MỤC LỤC

NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG

3 **Đỗ Quang Hưng**

Hơn cả thuốc phiện: Trở lại vấn đề Marx và tôn giáo (Phần thứ hai)

29 **Dương Văn Biên**

Hiện tượng Đức Mẹ hiện hình: Tiếp cận liên ngành và nhìn nhận từ quy định của Giáo hội Công giáo

NHỮNG VẤN ĐỀ DÂN TỘC, TỘC NGƯỜI

45 **Nguyễn Thị Tám, Bùi Thị Bích Lan**

Văn nghệ dân gian vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc qua nghiên cứu trường hợp hai tộc người Lô Lô và Hmông (Mông) ở xã Lũng Cú, tỉnh Hà Giang

59 **Nguyễn Thành Trung**

Nhà ở của người lao động dân tộc thiểu số di cư tại một số khu công nghiệp trên địa bàn thành phố Hà Nội

70 **Lê Thị Hường**

Âm thực truyền thống trong đời sống của người Brâu

80 **Phạm Thị Thu Hà**

Cây na trong phát triển kinh tế gia đình của người Nùng ở xã Chi Lăng, tỉnh Lạng Sơn

NHỮNG VẤN ĐỀ TÍN NGƯỠNG, TÔN GIÁO

92 **Nguyễn Thị Quế Hương**

Một số đặc điểm của tôn giáo nội sinh ở vùng biên giới đất liền Việt Nam

105 **Vũ Văn Chung**

Các nhánh phái Islam trên thế giới: Lịch sử phân chia và một số đối sánh

Tóm tắt Tiếng Việt số 2/2025

Đỗ Quang Hưng: Hơn cả “thuốc phiện”: Trở lại vấn đề Marx và tôn giáo

Tóm tắt: Chủ nghĩa Marx về tôn giáo là một trong những vấn đề phong phú và phức tạp bậc nhất trong nghiên cứu học thuyết Cách mạng vô sản của Karl Marx từ nửa cuối thế kỷ XIX đến nay. Lối tiếp cận Marxist về tôn giáo ở Liên Xô và các nước Xã hội chủ nghĩa trước đây cũng đã để lại một trường phái khá ổn định trong nhận thức và ứng xử với vấn đề tôn giáo theo những di sản của Marx. Ngày nay, trước yêu cầu hoàn thiện và nâng cao sự nghiệp đổi mới đường lối, chính sách về tôn giáo của Đảng và Nhà nước, thì việc trở lại với vấn đề nhận thức về “Di sản của Marx với tôn giáo” là hết sức cần thiết. Nghiên cứu này của chúng tôi trên cơ sở mở rộng thêm các phương pháp tiếp cận mà trước đây không có đủ điều kiện thực hiện, cũng như nguồn tư liệu mà trước đây không có điều kiện tiếp cận. Chủ đích cuối cùng của nghiên cứu này là góp phần vào việc tìm ra câu trả lời cho vấn đề trên. Để thực hiện được điều đó, nghiên cứu này đề cập đến các vấn đề chủ yếu như sau: (a) Marx và tôn giáo; (b) Di sản Marx về tôn giáo: lối tiếp nhận và phê bình Marxist truyền thống về Chủ nghĩa Marx và tôn giáo; (c) Lối phê bình Marxist phương Tây về tôn giáo; (d) Di sản Marx về tôn giáo ở Việt Nam. Một trong những luận đề có tính kết luận của nghiên cứu này hướng tới câu trả lời bước đầu về việc cần thêm những nhận thức, đánh giá hoàn thiện và bổ sung di sản Marx về tôn giáo trong thời đại hiện nay.

Từ khóa: Lý luận tôn giáo, định nghĩa tôn giáo, Chủ nghĩa Marx phương Tây, Marx, Engels.

Dương Văn Biên: Hiện tượng Đức Mẹ hiện hình: Tiếp cận liên ngành và nhìn nhận từ quy định của Giáo hội Công giáo

Tóm tắt: Đức Mẹ hiện hình là một hiện tượng tôn giáo phức tạp, nhận được sự quan tâm từ nhiều phía, bao gồm cả công chúng, giới nghiên cứu, các nhà quản lý xã hội và Giáo hội Công giáo. Việc nghiên cứu hiện tượng này đã được tiếp cận theo nhiều hướng khác nhau. Bài viết này lựa chọn cách tiếp cận toàn thể của Nhân học và Hiện tượng học tôn giáo, đồng thời đề xuất nhìn nhận “Đức Mẹ hiện hình” như một hiện tượng tôn giáo đa chiều kích. Ngoài ra, bài viết nhấn mạnh rằng, quan điểm và quy định chính thức của Giáo hội Công giáo về hiện tượng này, đặc biệt là các quy định ban hành vào năm 1978 và 2024, cần được xem xét như một nguồn tham chiếu quan trọng. Việc đối chiếu giữa hai thời điểm cho thấy sự biến đổi trong quy định của Giáo hội Công giáo đối với hiện tượng Đức Mẹ hiện hình, từ đó cung cấp những gợi ý hữu ích cho công tác nghiên cứu và quản lý tôn giáo trong bối cảnh Việt Nam.

Từ khóa: Công giáo, Đức Mẹ hiện hình, hiện tượng học tôn giáo, Giáo hội Công giáo, hiện tượng tôn giáo.

Nguyễn Thị Tám, Bùi Thị Bích Lan: Văn nghệ dân gian vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc qua nghiên cứu trường hợp hai tộc người Lô Lô và Hmông (Mông) ở xã Lũng Cú, tỉnh Hà Giang

Tóm tắt: Bài viết phân tích hiện trạng của văn nghệ dân gian ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc qua nghiên cứu trường hợp hai tộc người Lô Lô và Hmông (Mông) ở xã Lũng Cú, tỉnh Hà Giang (nay là tỉnh Tuyên Quang). Kết quả nghiên cứu cho thấy, người Lô Lô đã bảo tồn và khai thác văn nghệ dân gian khá hiệu quả, kết hợp hài hòa yếu tố truyền thống với hiện đại và gắn kết chặt chẽ với du lịch cộng đồng. Cách tiếp cận này tạo ra “giá trị kép”, vừa giữ gìn bản sắc văn hóa, vừa thúc đẩy sinh kế địa phương. Trái lại, ở người Hmông, các hình thức văn nghệ dân gian đang dần mai một do thiếu môi trường diễn xướng, hạn chế về hạ tầng và dịch vụ du lịch, cùng sự gián đoạn trong truyền dạy. Trên cơ sở đó, bài viết gợi ý một số giải pháp bảo tồn và phát huy các giá trị văn nghệ dân gian phù hợp với tộc người, gắn với yêu cầu phát triển bền vững vùng biên giới.

Từ khóa: Văn nghệ dân gian, biên giới Việt Nam - Trung Quốc, Lô Lô, Hmông, xã Lũng Cú

Nguyễn Thành Trung: Nhà ở của người lao động dân tộc thiểu số di cư tại một số khu công nghiệp trên địa bàn Thành phố Hà Nội

Tóm tắt: Nhà ở luôn là một trong những vấn đề được đặt lên hàng đầu trong việc giải quyết an sinh xã hội cho người di cư đến các khu công nghiệp nói chung và người di cư dân tộc thiểu số nói riêng. Người lao động dân tộc thiểu số di cư đang làm việc tại các khu công nghiệp trên địa bàn thành phố Hà Nội gặp nhiều khó khăn về nhà ở như: chất lượng nhà ở kém, không gian giải trí hạn chế, đời sống tinh thần nghèo nàn và sự khác biệt văn hóa với cộng đồng sở tại. Mặc dù, họ đã cố gắng thích ứng với những trở ngại này, song những thách thức trong vấn đề nhà ở, sự thiếu vắng về các chính sách hỗ trợ của Nhà nước và chính quyền địa phương đối với nhóm lao động này khiến cho phần lớn người lao động dân tộc thiểu số khó vượt qua được các rào cản an sinh xã hội để gắn bó lâu dài với khu công nghiệp.

Từ khóa: Dân tộc thiểu số, an sinh xã hội, nhà ở, khu công nghiệp, di cư

Lê Thị Hường: Ẩm thực truyền thống trong đời sống của người Brâu

Tóm tắt: Người Brâu là một trong 14 dân tộc thiểu số rất ít người ở Việt Nam, cư trú tập trung tại một làng ở khu vực biên giới tỉnh Kon Tum (nay là tỉnh Quảng Ngãi). Trong lịch sử sinh tồn, họ gắn bó mật thiết với hệ sinh thái rừng và sông suối, nơi cung cấp nguồn thực phẩm thiết yếu, từ đó hình thành nên nền ẩm thực mang đậm bản sắc văn hóa tộc người. Ẩm thực của người Brâu không chỉ đảm bảo dinh dưỡng mà còn phản ánh tính cố kết cộng đồng, hỗ trợ phòng, chữa bệnh và có giá trị trong phát triển du lịch. Trong xu thế hội nhập, chính quyền địa phương và cộng đồng người Brâu định hướng xây dựng làng Đắk Mé thành làng du lịch cộng đồng, qua đó có thể bảo tồn và quảng bá văn hóa ẩm thực, đồng thời nâng cao thu nhập và khẳng định bản sắc văn hóa nơi biên giới quốc gia.

Từ khóa: Ẩm thực truyền thống, dân tộc Brâu, Kon Tum

Phạm Thị Thu Hà: Cây na trong phát triển kinh tế gia đình người Nùng ở xã Chi Lăng, tỉnh Lạng Sơn

Tóm tắt: Phát triển nông nghiệp là chủ trương, chính sách lớn của Đảng và Nhà nước ta hiện nay nhằm chuyển đổi phương thức canh tác truyền thống sang sản xuất hàng hóa và liên kết thị trường, từ đó tạo nên bước đột phá về hiệu quả kinh tế, thúc đẩy chuyển đổi nông thôn ở nước ta theo hướng bền vững. Dựa trên kết quả nghiên cứu tại xã Chi Lăng, tỉnh Lạng Sơn, bài viết phân tích thực trạng và vai trò của cây na trong phát triển kinh tế gia đình người Nùng trên các khía cạnh: chuyển đổi từ canh tác truyền thống đến xây dựng thương hiệu địa phương; thay đổi trong tập quán, tư duy và tiếp cận khoa học kỹ thuật hiện đại; nâng cao thu nhập và góp phần giảm nghèo. Trên cơ sở đó, bài viết làm rõ một số vấn đề đặt ra và đề xuất giải pháp nhằm phát triển sinh kế nông nghiệp bền vững cho người Nùng ở xã Chi Lăng trong bối cảnh hiện nay.

Từ khóa: Kinh tế gia đình, cây na, người Nùng, Chi Lăng, Lạng Sơn

Nguyễn Thị Quế Hương: Một số đặc điểm của tôn giáo nội sinh ở vùng biên giới đất liền Việt Nam

Tóm tắt: Tôn giáo nội sinh (TGNS) là những tôn giáo có nguồn gốc ra đời ngay trên mảnh đất Nam Bộ của Việt Nam vào giữa thế kỷ XIX, đầu thế kỷ XX. Theo dòng lịch sử, có nhiều tôn giáo đã phủ rộng khắp cả nước, từ nông thôn tới thành thị, nhưng cũng có những tôn giáo chỉ hoạt động trên vùng đất nơi đã sản sinh ra chính tôn giáo ấy, thậm chí bám vào các vùng, miền biên giới như một sự khẳng định chủ quyền Việt Nam. Mỗi một tôn giáo tại mỗi vùng biên giới lại có những đặc điểm riêng với những hoạt động tôn giáo phù hợp với vùng, miền đó. Bài viết trên cơ sở tổng hợp, phân tích tài liệu thứ cấp và điền dã, chỉ ra một số đặc điểm của TGNS hiện nay ở Việt Nam đang hiện diện tại vùng biên giới đất liền Việt Nam như: đạo Cao Đài, Phật giáo Hòa Hảo, Tịnh độ Cư sĩ Phật hội Việt Nam, Phật giáo Tứ Ân Hiếu Nghĩa, Bửu Sơn Kỳ Hương và Phật giáo Hiếu Nghĩa Tà Lơn.

Từ khóa: Tôn giáo nội sinh, đặc điểm, biên giới đất liền, Việt Nam

Vũ Văn Chung: Các nhánh phái Islam trên thế giới: Lịch sử phân chia và một số đối sánh

Tóm tắt: Islam là một trong ba tôn giáo lớn của thế giới với khoảng 2 tỷ tín đồ trên khắp các châu lục. Hệ thống giáo lý, giáo luật chặt chẽ trong thực hành đức tin và đời sống cộng đồng, Islam không chỉ ảnh hưởng sâu sắc đến lịch sử, văn hóa, và tư tưởng của loài người, mà còn góp phần định hình nhiều khía cạnh xã hội toàn cầu. Tuy nhiên, trong quá trình phát triển, cộng đồng Islam đã nảy sinh những khác biệt trong quan điểm về chính trị, thần học, thực hành tôn giáo..., dẫn đến sự hình thành các nhánh phái khác nhau. Mỗi nhánh phái Islam tồn tại và phát triển ngoài những điểm tương đồng còn có những sự khác biệt, thể hiện bản sắc và những đặc trưng riêng. Hiểu rõ những tương đồng, khác biệt của các nhánh phái Islam trên thế giới, nhất là giữa hai nhánh phái lớn nhất là Sunni và Shi'ah sẽ giúp cho chúng ta có được cái nhìn toàn diện, khách quan hơn về tiến trình lịch sử cũng như những vấn đề tôn giáo, chính trị của Islam trong thế giới đương đại.

Từ khóa: Islam, nhánh phái, Sunni, Shi'ah, Sufi, Kharijites.